

HENKILÖKOHTAINEN BUDJETOINTI

Asiantuntijoiden kuulemistilaisuus
Sosiaali- ja terveysvaliokunta 16.5.2018

Markku Virkamäki, toimitusjohtaja
Kehitysvammaisten Palvelusäätiö

KEHITYSVAMMAISTEN
PALVELUSÄÄTIÖ

MIKÄ KVPS?

HYVÄN ELÄMÄN EDELLYTYKSIÄ!

- Omaisjärjestötaustainen valtakunnallinen palveluiden kehittäjä ja tuottaja.
- Tavoitteemme on löytää yksilöllisiä ratkaisuja ja luoda laadukkaita palvelumalleja erityisiä tarpeita omaavien ihmisten ja heidän läheistensä tueksi.
- Visiona on kehitysvammaisen tai muuten erityistä tukea tarvitsevan ihmisen osallisuus, hyvä elämä ja läheisten luottamus.
- Kehitysvammaisten Palvelusäätiön keskeisimmät toiminnot ovat

vaikuttamistoiminta

lyhytaikaishoito

asuntojen hankinta
ja rakennuttaminen

kehittämistoiminta

KVPS ja henkilökohtainen budjetointi

- Tiedän mitä tahdon –hanke yhdessä Kehitysvammaliiton kanssa, RAY 2010-2013. Kumppaneina Eksote ja Vantaan kaupunki
- Henkilökohtaisen budjetoinnin kehittäminen osana kohdennettua toiminta-avustusta (Osallisuuden vahvistamiseen ja palvelujärjestelmän kehittämiseen), RAY/STEA ja ostopalvelut 2015-
 - Kehittämisaalueet ja -kumppanit tähän mennessä/tulossa: Kainuu, Tuki- ja osaamiskeskus Eskoo & Pohjanmaan maakunnat, Jyväskylän ja Suonenjoen kaupungit, Helsingin kaupunki, Mikkelin alue (Essote)
- Improving Skills & Competencies in Self-Directed Support (SKILLS) –projekti, Erasmus+ v. 2017-2019
- Organisoituminen uusilla tavoin HB:n ympärille myöhemmin vuonna 2018

Kehittäjäkumppaneitamme viime vuosilta

Vantaa

Kainuun sote

Helsingin kaupunki

JYVÄSKYLÄ

Vahvasti kehittyvä
SUONENJOKI

Henkilökohtainen budjetoinnin tavoitteena on ihmisoikeuksien ja hyvän elämän edistäminen

- Henkilökohtaisen budjetoinnin ja muiden valinnanvapauden mekanismien tavoitteena on luoda välineitä sille, että palvelut ja tuki kohdentuvat oikein ja edistävät sosiaali- ja terveystalouden ja vammaispolitiikan keskeisiä tavoitteita.
- Tasavertainen kansalaisuus ja ihmisoikeusperustainen ajattelu- ja toimintatapa ovat henkilökohtaisen budjetoinnin perusta.
- HB:ia ei tule nähdä pelkästään kuluttajuutta vahvistavana menettelynä, vaan se on nähtävä erityisesti osallisuutta vahvistavana.
- HB lisää kumppanuutta ja luottamusta eri osapuolten (ihminen itse, läheiset, viranomaiset, palveluntuottajat) välillä.
- Tavoitteena on, että erityistä tukea tarvitseva ihminen ja hänen läheisensä voivat olla keskeisesti itse tekemässä omaa elämäänsä koskevia valintoja ja päätöksiä

Henkilökohtainen budjetointi on vaikuttava ja resurssiviisas tapa toimia

- Oikealla tavalla organisoituna HB on vaikutuksiltaan resurssiviisas tapa järjestää sosiaali- ja terveyspalveluita.
- Resurssit oikein kohdentamalla saadaan aikaan huomattavasti vaikuttavampia palveluita. Tällöin se on taloudellisesti kestävä, kustannusten hallitsematonta kasvua taivuttava toimintatapa.
- Henkilökohtaista budjetointia ja muita valinnanvapauden mekanismeja voidaan pitää keskeisenä ratkaisukeinona siinä, että haitalliset kilpailutusmenettelyt lopetetaan, vrt. kaikkien vammaisjärjestöjen yhteinen Ei myytävänä! -kansalaisaloite

HB:n tulee olla mahdollisuus mahdollisimman monelle

- Valinnanvapauslainsäädäntöesityksen tulkinnanvaraisuus nk. voimavarapykälästä (27§) on poistettava. Lakia on selkeytettävä niin, että ketään ei suljeta pois.
 - Tulkinnanvaraisuus voi johtaa siihen, enemmän apua ja tukea tarvitsevat kehitysvammaiset ihmiset eivät voi henkilökohtaista budjettia saada. Kuitenkin juuri paljon apua ja tukea tarvitsevien henkilöiden kohdalla hyödyt henkilökohtaisesta budjetoinnista ja yksilöllisestä palvelusuunnittelusta voivat olla huomattavat.
- Henkilökohtaisen budjetoinnin tulee olla mahdollisuus mahdollisimman monelle
 - hyvin suunniteltuna oikein kohdistuvat ja tarkoituksenmukaiset tuen ratkaisut tulevat olemaan vaikutuksiltaan kustannustehokas ja elämänlaatua sekä samanarvoista kansalaisuutta edistävä tapa toimia.

On kehitettävä ja otettava käyttöön jokaiselle sopivat HB:n suunnittelun ja hallinnan tukimuodot

Rajaavan voimavarapykälän sijaan lainsäädännössä tai perusteluissa olisi luotava mahdollisuudet erilaisten tukimuotojen käytölle henkilökohtaisessa budjetoinnissa. Näitä olisi oltava mm.

- Henkilö itse lähipiirinsä kanssa laatii suunnitelmat
- Henkilö laatii suunnitelmat työntekijöiden kanssa (maakunnan työntekijät, mikäli henkilö on jo esim. asumispalvelun piirissä asumispalvelun työntekijät
- Ulkopuolinen taho (järjestö tai muu toimija)

Sen rinnalle, että henkilö itse lähipiirinsä kanssa vastaa tukisuunnitelman laadinnasta on tärkeää kehittää erilaisiin tarpeisiin ja tilanteisiin sopivia muita tapoja. Tällaisena esimerkiksi yhteishallinnoituja budjetteja eli nk. Individual Service Funds -mallia tulisi kokeilla. Mallissa henkilö suunnittelee avun ja tuen ratkaisut itse yhdessä valitsemansa palveluntuottajan kanssa siten, että palvelun tuottaja voi toimia auttaa tukisuunnitelman laadinnassa ja budjetin hallinnoinnissa.

Valinnanvapaus ei toteudu ilman riittäviä resursseja

Henkilökohtaisten budjettien koko on määriteltävä realistisesti eikä niistä voi tehdä välineitä leikata palveluista. On olennaista, että avun ja tuen tarpeen arviointi tehdään huolella ja sen pohjalle muodostuva tukisuunnitelma ja henkilökohtainen budjetti vastaavat vaatimuksiin ja mahdollistaa laadukkaat palvelut ja ihmisoikeuksia ja kansalaisuutta kunnioittavan elämäntavan. Muuten kyseessä ei ole aito valinnanvapauden toteutuminen.

Tarve kokeiluille, yhteistyölle ja luottamukselle

Näkemystä henkilökohtaisesta budjetoinnista ei voi ohjata tehokkaan prosessin ajattelu, jossa huomio kiinnittyy yksityiskohtien ratkaisemiseen ja prosessin hiomiseen. Tärkeää on, että kehitetään yksilölliset ratkaisut mahdollistava prosessi joka joustaa tarpeiden ja toteuttajien mukaan. Ymmärrystä, osaamisen vahvistamista, yhteistyötä ja keskinäistä luottamusta on korostettava.

Parempaa kustannusten hallintaa ja vaikuttavuutta elämänmittaisten palveluiden aikana

- Kilpailuttamisella voidaan saavuttaa yhden, kahden budjettivuoden aikana pieniä kustannussäästöjä.
- Mutta ei ole mitään evidenssiä siitä, että ne olisivat kustannusvaikuttavia elämänmittaisten palveluiden aikana.
- Päinvastoin Ei myytävänä-kansalaisaloitteen aikana on kertynyt vahvaa näyttöä siitä, että kilpailuttamisen seurauksena kertyy merkittävästi lisäkustannuksia erikoissairaanhoidossa, raskaammissa laitospalveluissa.
- Lisäksi käyttäjien toimintakyvyn heikentyminen ja myös omaisten toiminta- ja työkyvyn heikentyminen synnyttää laajoja yhteiskunnallisesti merkittäviä kustannuksia
- Henkilökohtaisen budjetoinnin kautta ja avulla on vahvaa näyttöä merkittävästi vaikuttavammista tuloksista sekä pitkäaikaisesta kustannusvaikuttavuudesta.

Ehdotus lakiesityksen muutokseksi

Lisäys 27 §:n perusteluihin

Lisäysehdotus lihavoituna ja kursivoituna:

Pykälän 3 momentin mukaan henkilökohtaista budjettia tarjottaisiin henkilöille, joilla on jatkuvaa ja laaja-alaista avun tai tuen taikka hoidon ja huolenpidon tarvetta ja jotka pystyisivät joko itse tai tuettuna suunnittelemaan ja valitsemaan omat palvelunsa. Laaja-alaisella palveluntarpeella tarkoitetaan lähtökohtaisesti tarvetta useampaan kuin yhteen palveluun. Jatkuvalla tarpeella tarkoitettaisiin lähtökohtaisesti yli vuoden kestävää tuen tarvetta, mutta asia olisi aina arvioitava yksilökohtaisesti henkilön tilanteen kokonaisuuden näkökulmasta eli aikamääre on vain suuntaa antava. Sillä edellytyksellä, että henkilö pystyy joko itse tai tuettuna suunnittelemaan ja hankkimaan omat palvelunsa, on haluttu korostaa erityisesti sitä, että esimerkiksi omaisen tai läheisen tuki on yhtä lailla käytettävissä oleva vaihtoehto, jos se tukee ihmisen itsemääräämisoikeutta. ***Tuen tarve voi olla ajoittaista, jatkuvaa tai toistuvaa, se voi olla osittaista tai kattavaa. Ennakolta ei aseteta rajausta annettavalle tuelle tai sen laajuudelle. Esimerkiksi henkilön kommunikaatiotapa voi olla tuttu vain muutamille. Edellytyksen voidaan katsoa täyttyvän, vaikka henkilöllä olisi vaikeuksia ilmaista tahtoaan, jos omaiset tai läheiset pystyvät sitä tulkitsemaan esimerkiksi hänen elekielensä tai käyttäytymisensä perusteella.*** Henkilökohtaisen budjetin käyttämisen edellytyksenä olisi myös, että se on asiakkaan edun mukaista. Tästä arviosta vastaa palvelutarpeen arvioinnista ja budjetin myöntämisestä vastaava viranomainen. Asiakkaan etua arvioitaessa on otettava huomioon asiakkaan oma mielipide ja tarvittaessa myös asiakkaan laillisen edustajan, lähiomaisen tai muun läheisen näkemykset.

27 § Henkilökohtaiseen budjettiin oikeutetut

Maakunnan liikelaitoksen on tarjottava henkilökohtaista budjettia vanhuspalvelulain 3 §:n 2 kohdassa, vammaispalvelulain 2 §:ssä tai kehitysvammalain 1 §:ssä tarkoitetulle henkilölle, jolla on todettu sosiaali- tai terveydenhuollon palvelujen tarve.

Maakunta voi päättää käyttää henkilökohtaista budjettia myös muiden kuin 1 momentissa tarkoitettujen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden palvelujen tuottamisessa.

Henkilökohtaista budjettia voidaan käyttää niiden 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen asiakkaiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottamisessa, joilla on jatkuvaa ja laaja-alaista avun tai tuen taikka hoidon ja huolenpidon tarvetta ja jotka pystyvät joko itse tai tuettuina suunnittelemaan ja valitsemaan omat palvelunsa. Henkilökohtaisen budjetin käyttämisen tulee olla asiakkaan edun mukaista.

Ehdotus lakiesityksen muutokseksi

Lisäys 30 §:n perusteluihin

Lisäysehdotus lihavoituna ja kursivoituna:

Pykälän 3 momentin mukaan henkilökohtaisen budjetin suuruutta määriteltäessä olisi varmistettava, että asiakas saa henkilökohtaisella budjetilla kaikki ne asiakassuunnitelmassa henkilökohtaisella budjetilla katettavaksi tarkoitetut palvelut, jotka hänelle palvelutarpeen arvion ja lain mukaan kuuluvat. Budjetin käyttöönoton yhteydessä olisi päätettävä, miten budjetin suuruus määritellään eli miten henkilön avun ja tuen tarpeet muunnettaisiin henkilökohtaista budjettia varten euroiksi. Apuna voitaisiin käyttää esimerkiksi muulla tavoin järjestettyjen palvelujen kustannuksia. Henkilökohtaisen budjetin suuruutta arvioitaessa tulisi ottaa huomioon sellaiset kustannukset, jotka henkilön tuen ja palvelujen tarpeenmukaiseen järjestämiseen joka tapauksessa kuluisi eli voimavarat kohdennettaisiin uudelleen henkilökohtaiseen budjettiin. Henkilökohtaisen budjetin rahoitus ei olisi uutta rahaa, vaan budjetin muodossa järjestetyt ja rahoitetut palvelut olisivat vastaavia, joita asiakkaat saisivat perinteisilläkin järjestämistavoilla. ***Budjetista päätettäessä on varmistettava, että budjetti riittää tuen ja palvelujen tarpeenmukaiseen järjestämiseen.*** Budjetin hallinnoinnissa lähtökohdaksi otettaisiin, ettei budjettia luovutettaisi rahana asiakkaan omaan hallintaan, vaan maakunnan liikelaitos vastaisi maksuista palveluntuottajille asiakkaan toteutuneen palvelun perusteella 71 §:n mukaisesti.

30 § Menettely henkilökohtaista budjettia käytettäessä

Maakunnan liikelaitoksen on huolehdittava asiakkaan neuvonnasta ja ohjauksesta palvelujensuunnittelussa ja annettava asiakkaalle selvitys palvelujen saatavuudesta, laadusta ja kustannuksista. Neuvonta, ohjaus ja selvitys on annettava sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:ssä tai potilaslain 5 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Henkilökohtaisen budjetin myöntäminen edellyttää asiakkaan palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnitelman laatimista ja henkilökohtaista budjettia koskevan päätöksen tekemistä. Asiakkaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarpeen arvioinnissa sekä asiakassuunnitelman ja hallintopäätöksen tekemisessä on noudatettava, mitä niistä muualla lainsäädännössä säädetään.

Henkilökohtaisen budjetin suuruudesta päätettäessä on otettava huomioon eri palvelujen käyttötarve ja se, mitä palvelujen tuottaminen maakunnan liikelaitoksen tuottamana maksaisi.

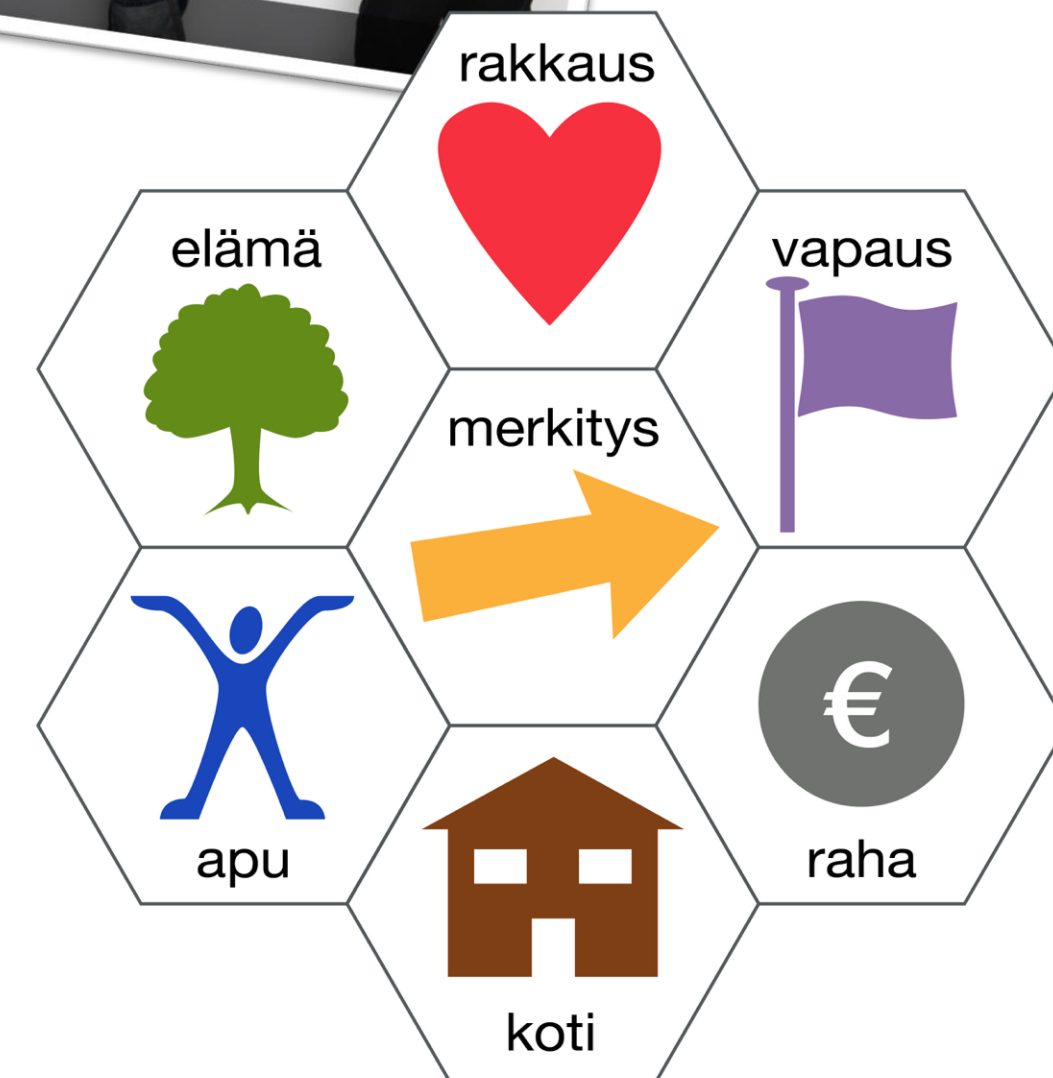
Asiakkaalla on oikeus valita henkilökohtaisella budjetilla annettavien palvelujen sisältö ja palvelujen tuottajat tai palvelut toteuttavat henkilöt henkilökohtaista budjettia koskevan päätöksen ja asiakassuunnitelman mukaisesti. Jollei valittavana ole kyseistä palvelua tuottavaa asiakkaalle sopivaa palveluntuottajaa, maakunnan liikelaitos vastaa palvelun tuottamisesta asiakkaalle muulla tavoin.

Mitä voisi
ja pitäisi olla

Mitä
yleensä
on

Miten saamme vahvuudet
ja voimavarat käyttöön?

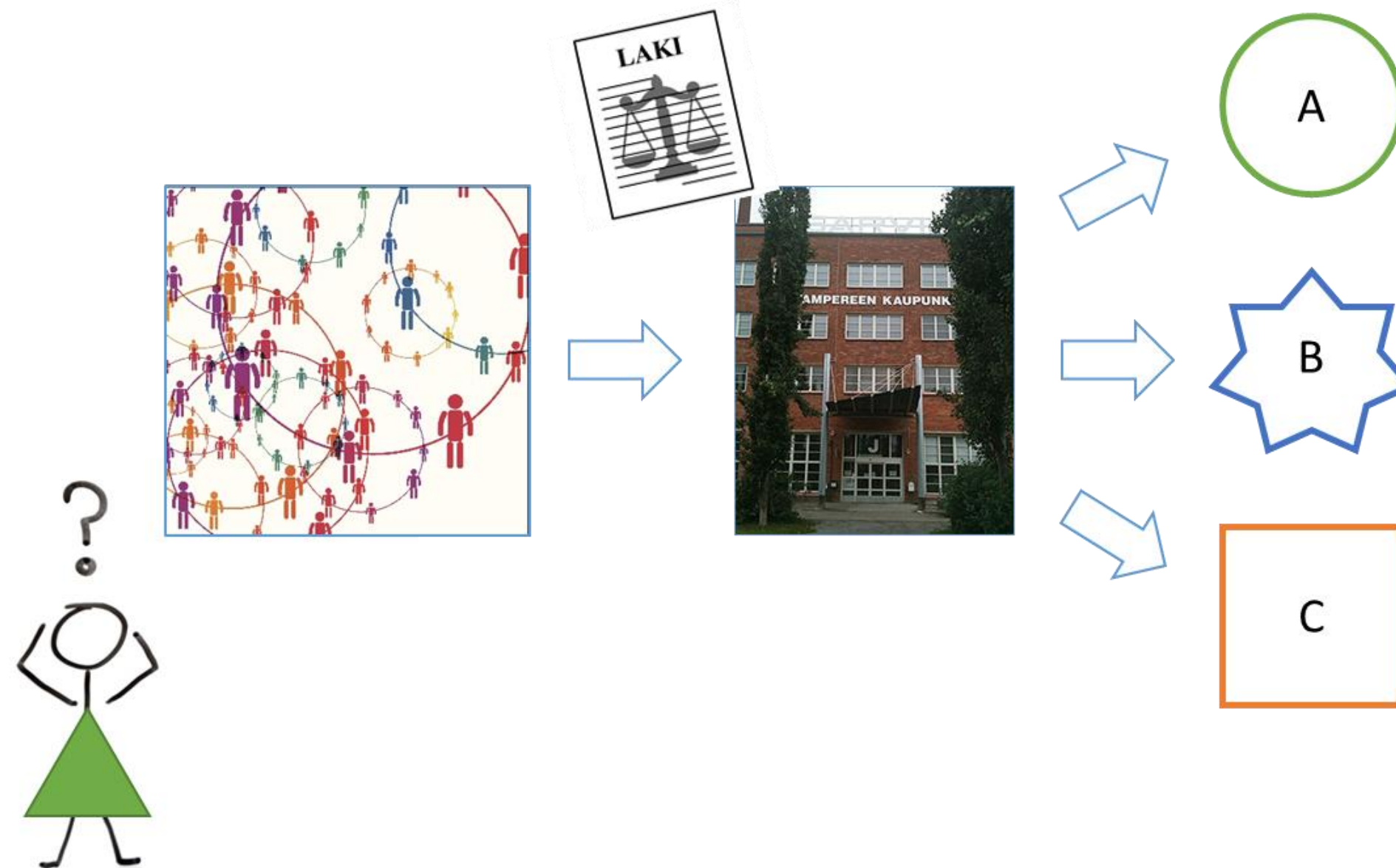

Tällä hetkellä haasteena valinnanmahdollisuuksien ja osallisuuden puute palveluiden suunnittelussa

Ihmiset ja heidän tilanteensa ja toimintakykynsä ovat erilaisia.

Pelkkä yksilöllisten tarpeiden tunnistaminen ja yksilöllinen tuki- ja palvelusuunnitteluun ei riitä, jos vaihtoehtoja ei ole tai ne ovat kaikille samoja.

Kilpailuttaminen ei sovi vammaisten ihmisten jokapäiväisiin, välttämättömiin palveluihin. Kilpailutusprosesseissa asiakkaan ääni hukkuu helposti.

Institutionaalinen eristäminen

Laitosten lakkauttaminen

Palvelusysteemien ghetto

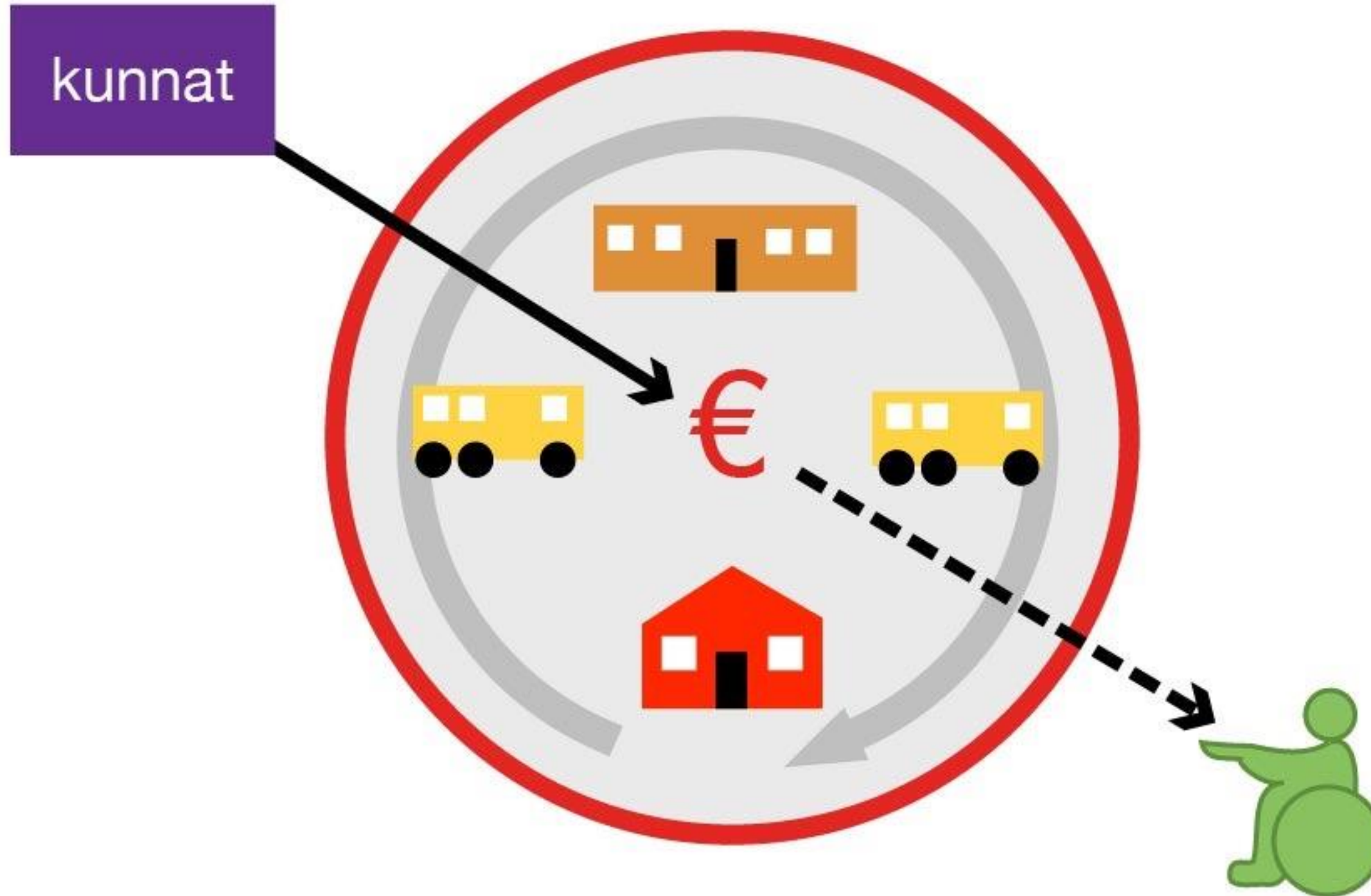

Samanarvoinen kansalaisuus

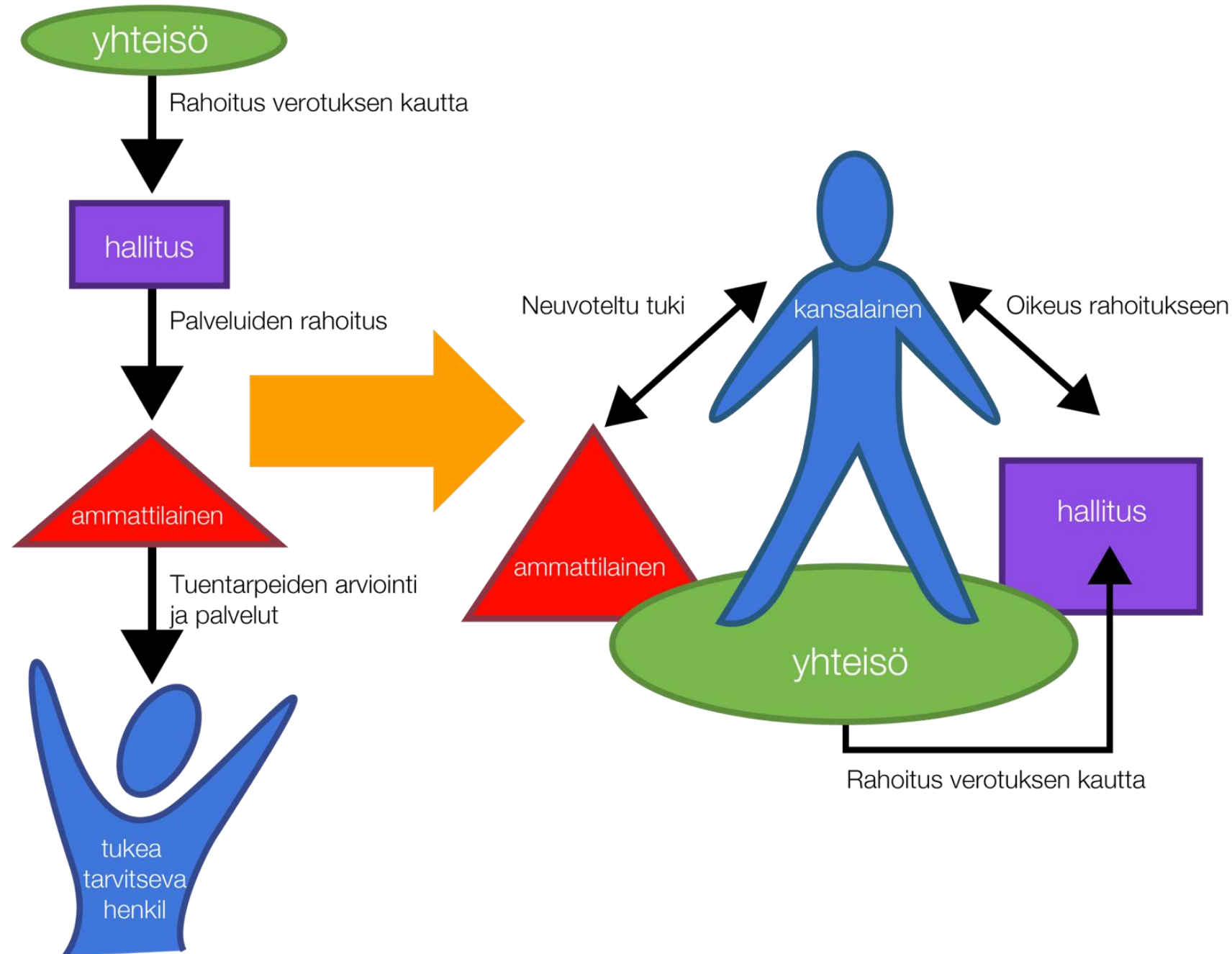
Inklusio

Käytetään ihmisten rahoja heidän puolestaan...

... sellaisiin asioihin, joita he eivät itse haluaisi.

Kansalaisuusmalli ja oikeudet

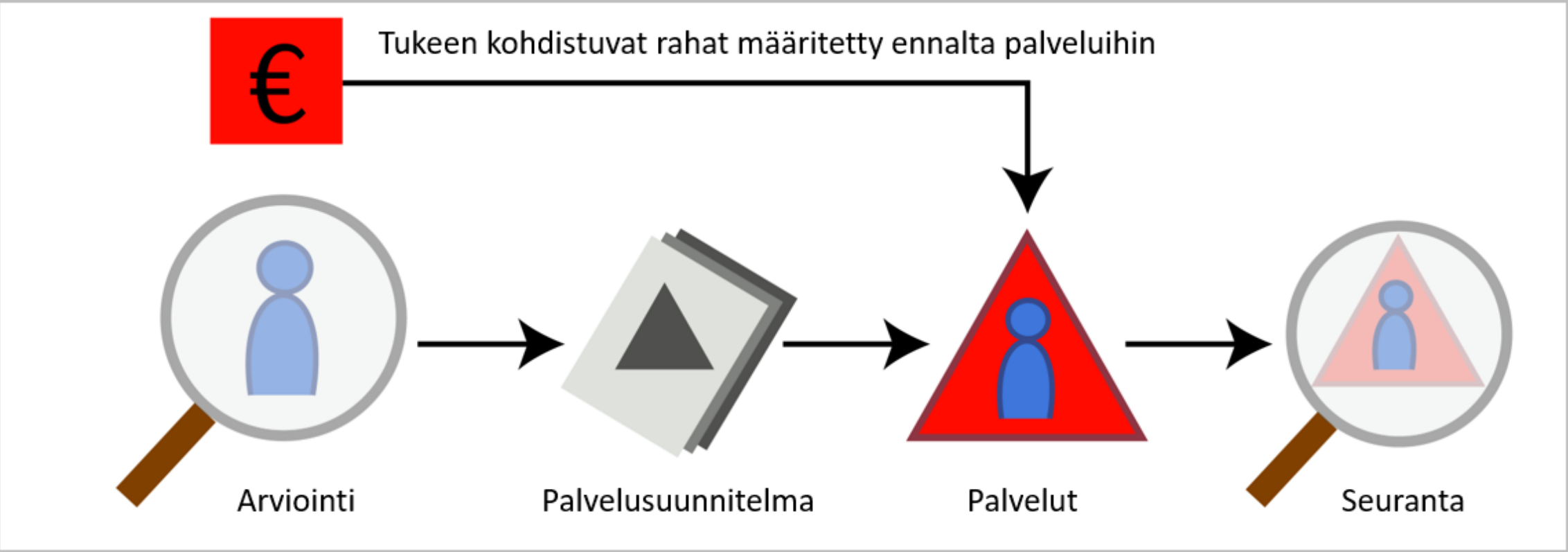
Kansallinen lainsäädäntö:

Suomen perustuslaki, hallintolaki, sosiaalihuoltolaki, sosiaalihuollon asiakaslaki, asiakasmaksulaki, vammaispalvelulaki, vammaispalveluasetus, kehitysvammalaki, kehitysvamma-asetus, laki vammaisetuuksista, laki omaishoidon tuesta, tulkkauspalvelulaki, kotikuntalaki, potilaslaki, perusopetuslaki, päivähoitolaki, holhoustoimilaki

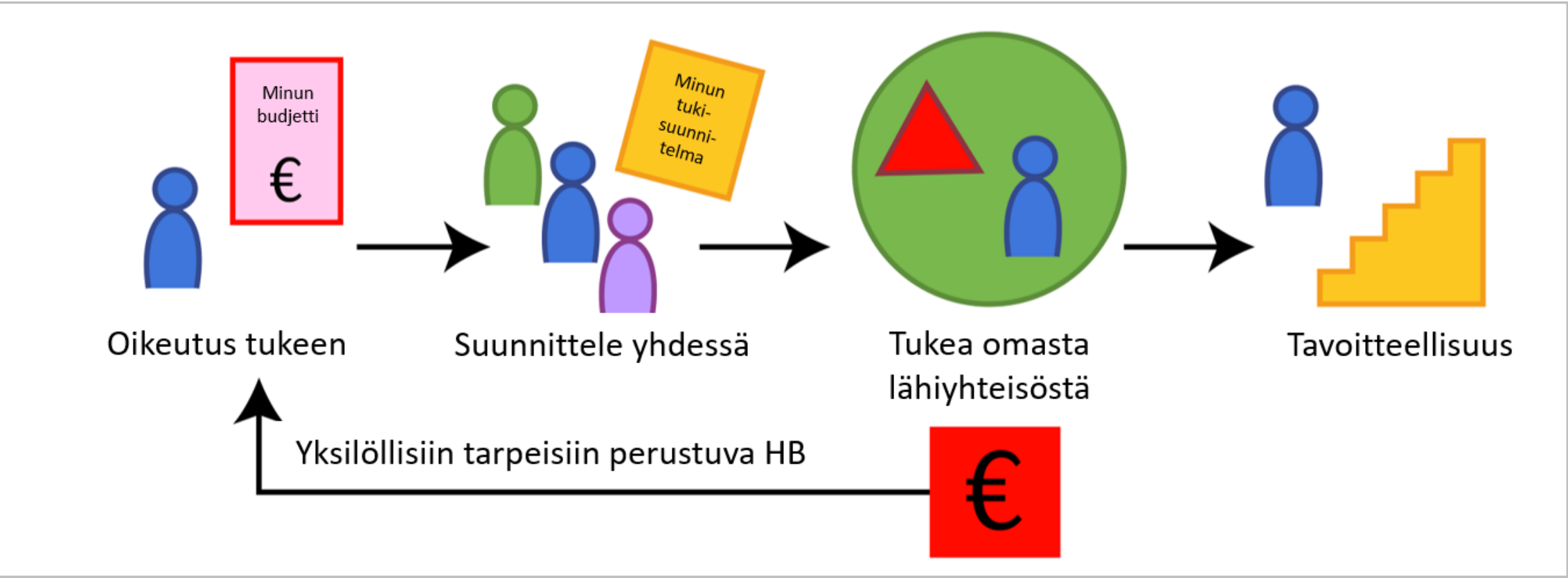
Kansainväliset sopimukset:

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus, YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksista koskeva yleissopimus, YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus, Euroopan ihmisoikeussopimus, Euroopan sosiaalinen peruskirja

Perinteisten palveluiden järjestämistavat

Henkilökohtainen budjetointi

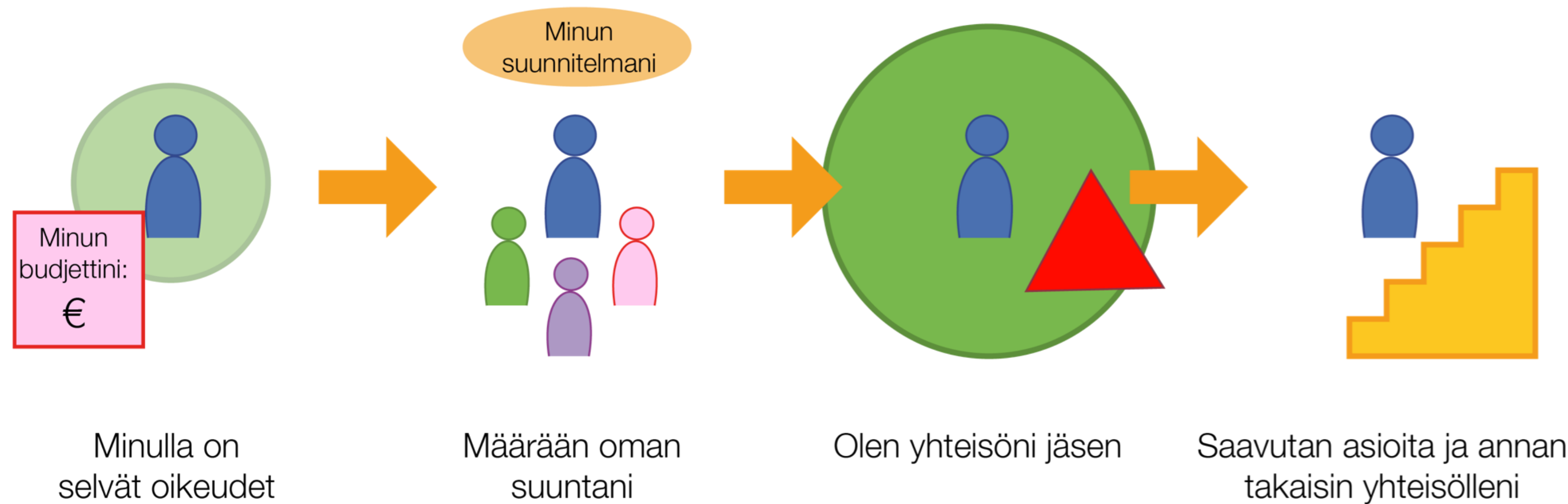
Tasa-arvo

+ itsemääräämisoikeus +

osallisuus

=

kansalaisuus

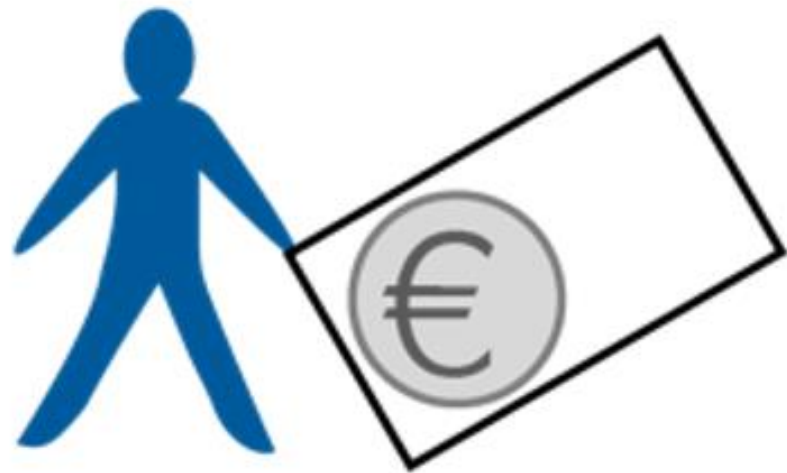

Ihmiset ottavat vastuuta ja siten voivat toimia täysivaltaisina kansalaisina.
Heillä on aktiivinen rooli omassa yhteisössään.

Henkilökohtainen budjetointi?

Henkilökohtainen budjetti?

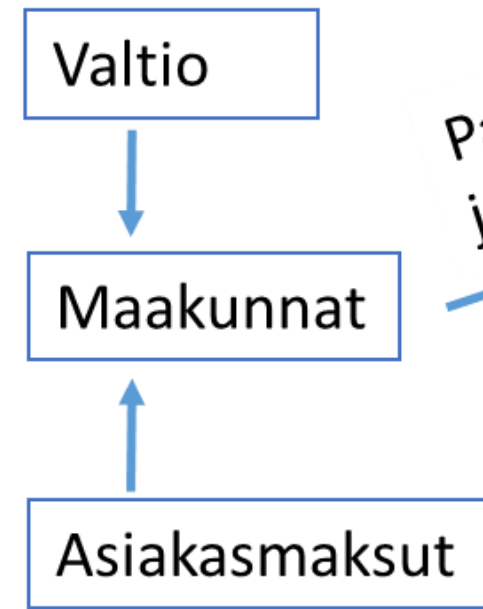
Henkilökohtainen budjetointi tarkoittaa sote-palveluiden järjestämisen tapaa, jossa ihmiset ovat itse avainasemassa määrittämässä, mitkä palvelut tai muu tuki auttaisivat heitä heidän elämässään.

- Tukea tarvitsevan henkilön omalle määrittelyvallalle perustuva prosessi, jossa **suunnitellaan tukea ja palveluja sekä niihin varatun budjetin käyttöä yksilöllisesti**
- Raha, joka henkilön tuen ja palveluiden tarpeenmukaiseen järjestämiseen joka tapauksessa kului (= **voimavarojen uudelleen kohdentamista**)

Tavoitteena palvelujen ja tuen ”henkilökohtaistaminen”

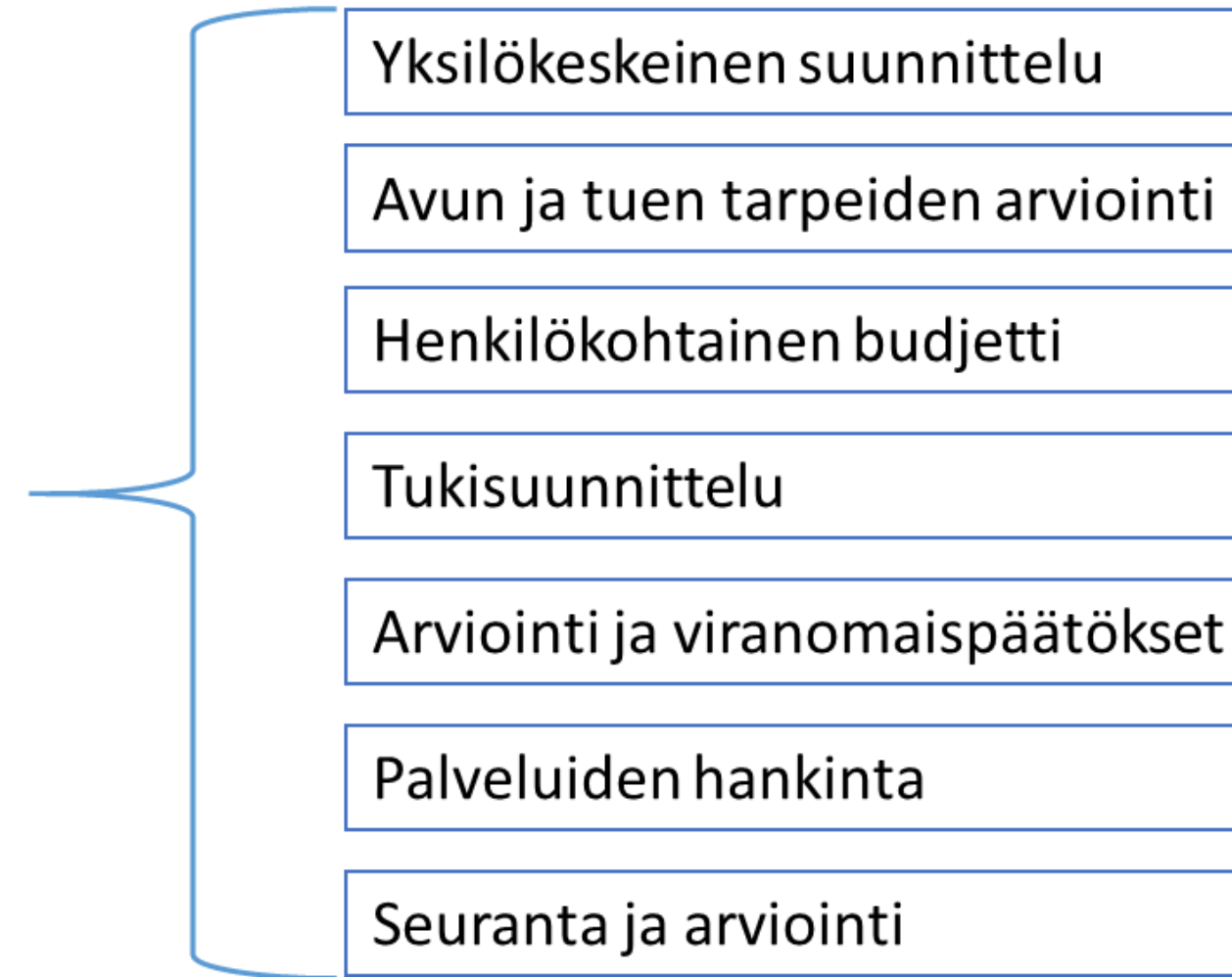
Rahoitus

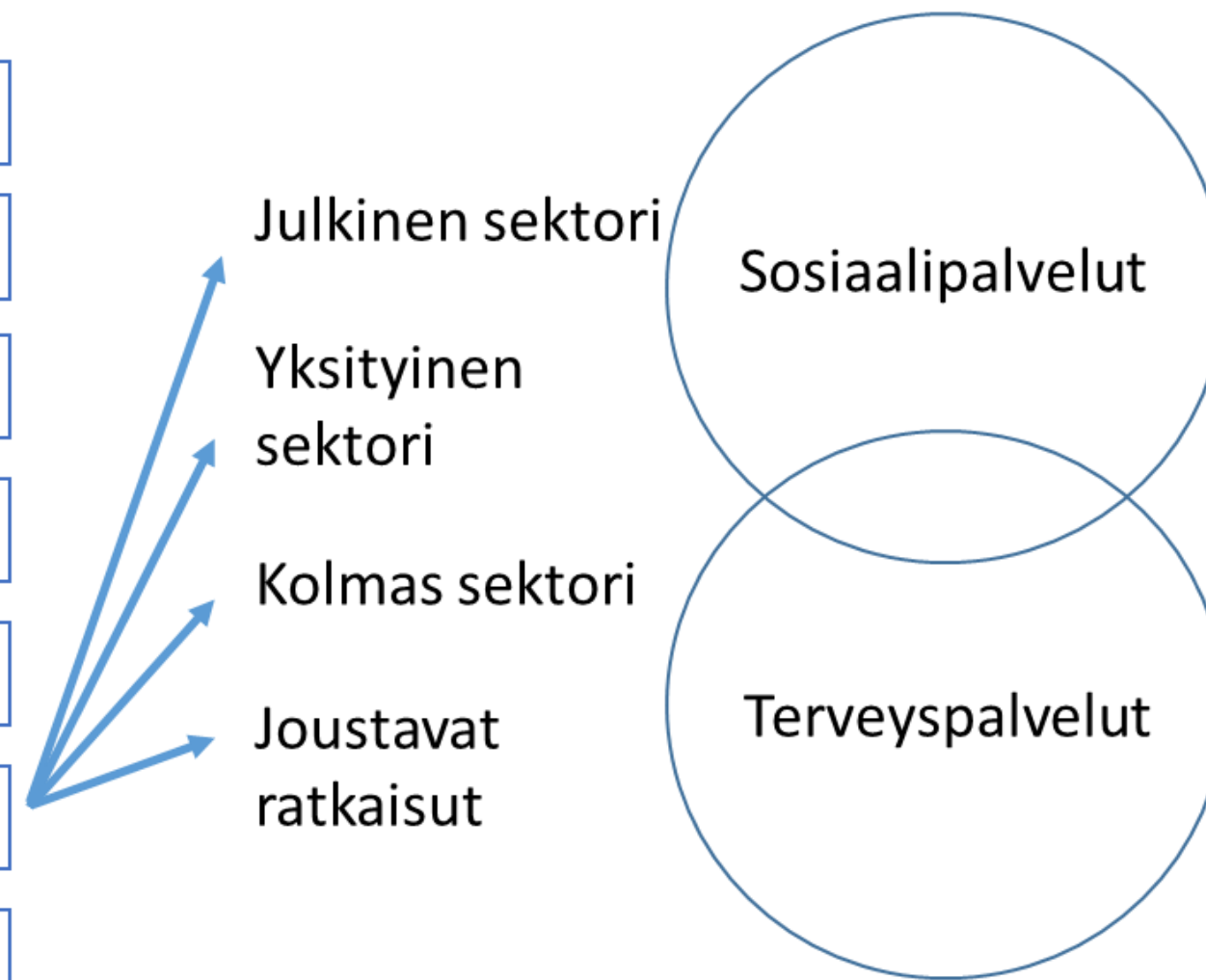
Valinnanvapaus

Palveluiden
järjestäminen

Järjestelmä

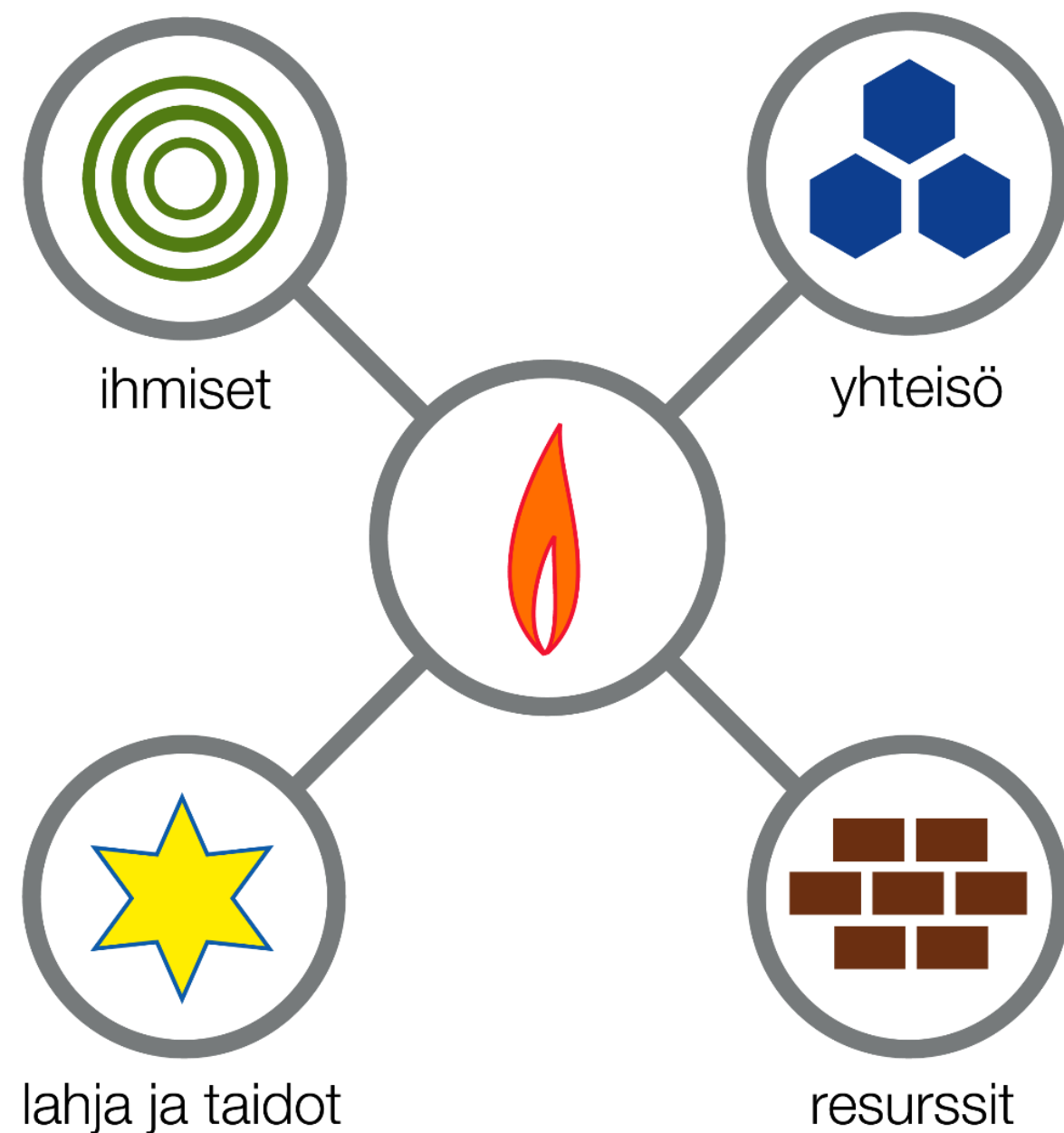
Henkilökohtaisen budjetoinnin toimissa oikein...

- Tuki ja palvelut muotoutuvat ihmisten näköisiksi ja yksilöllisiksi
- Valinnanvapaus, tuen ja palvelujen valikoima sekä vaikutusmahdollisuudet lisääntyvät
- Luovat ratkaisut ovat mahdollisia
- Joustavuus tuessa ja palveluissa lisääntyy
- Osallisuus motivoi ihmisiä ja heidän perheitään, mikä edesauttaa asioihin sitoutumista
- Lähiyhteisö on mahdollista ottaa mukaan ja näin rakentaa yhdessä tasa-arvoisia ja oikeudenmukaisia ratkaisuja
- Resurssien järkevämpi käyttö ja ennaltaehkäisy vähentävät interventioiden tarvetta

Päämäärä = hyvä elämä

Todellinen hyvinvointi

Hyvinvoinnin osa-alueet

- ihmiset & ihmissuhteet
- yhteisö & ympäristön saavutettavuus
- lahjat ja taidot = vahvuudet
- käytettävissä olevat resurssit

Näistä syntyvä yhdistelmä asennetta, sisua ja resilienssiä.

Henkilökohtainen budjetti
+ muut resurssit